

*Пасічник О. С.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Нині у сфері навчання іноземних мов спостерігається посилення ролі міжкультурного компонента змісту навчання та чітко окреслюється тенденція до формування в учнів міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності [2]. Передбачається, що, оволодіваючи іноземною мовою та знайомлячись з різними проявами іншої культури, учень має зберігати власну культурну ідентичність і суб'єктність, а також у разі потреби презентувати рідну країну в процесі міжкультурного діалогу.

Основними засобами формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів слугують навчальні тексти, діалоги а також вправи і завдання. Кожен із цих засобів виконує властиві йому функції.

Тематично організовані *навчальні тексти і діалоги*, відображаючи аспекти, характерні для країн, де цією мовою користуються як рідною, реалізують соціокультурний компонент змісту навчання: в учнів формується цілісне уявлення про особливості побуту іншої країни, норми життя, менталітет іншої нації, особливості мовленнєвого етикету тощо. Водночас дослідники стверджують, що для створення передумов для реалізації методичного принципу «діалог культур» до змісту тем, що опрацьовуються, необхідно також інтегрувати відомості про рідну культуру учнів (О.С. Пасічник, Т.К. Полонська, В.Г. Редько). Це закладе передумови для виявлення спільного й відмінного у двох культурах, їх порівняння, а також сприятиме вихованню двомовної та бікультурної особистості, готової до участі в діалозі культур. Сукупність відомостей про рідну культуру пропонується описувати терміном «краєзнавство» [1]. Завдання краєзнавчого блоку – не дублювати іноземною мовою інформацію про рідну культуру, а відображати ті краєзнавчі об'єкти, які є важливими маркерами рідної культури учнів або ж можуть бути пізнавальними та інформативними для потенційних партнерів по спілкуванню і сприятимуть формуванню в них певних уявлень про іншу культуру. Важливо, щоб краєзнавчий блок не був автономним, а навпаки – інтегрований з соціокультурними відомостями та співвіднесений з ними тематично. Наприклад, вивчаючи тему «Спорт і спортсмени», потрібно проілюструвати досягнення вітчизняних спортсменів, спортивну

інфраструктуру українських міст, популярні види спорту в Україні тощо. Під час опрацювання теми «Харчування» доцільно навести приклад традиційних повсякденних або ж святкових українських страв. Позитивно, що в більшості вітчизняних, а також зарубіжних підручників уже знаходимо такі тексти. Якщо в навчальній книзі, якою користується вчитель, цю інформацію не представлено, він може підготувати додаткові дидактичні матеріали, скористатися готовими розробками своїх колег. Водночас, вважаємо за недоцільне перенасичувати процес навчання іноземної мови матеріалами про рідну культуру учнів; оптимально їх обсяг не має перевищувати 10% загального інформаційного контенту.

Безумовно, підручник і додаткові дидактичні матеріали не в змозі охопити усі ті аспекти, які можуть стати предметом обговорення з носієм іншої мови та ментальності. Навчальні тексти, їх проблематика, логіка та послідовність викладення думок, а також моделі взаємодії, презентовані в навчальних діалогах, є орієнтувальною основою для побудови власних висловлювань учнями. Спираючись на відповідні мовні та мовленнєві засоби, у подальшому вони зможуть будувати власні висловлювання, долучаючи інформацію, яка відома їм з власного та навчального досвіду.

Логічно припустити, що повідомлення учням соціокультурної та краєзнавчої інформації не сформує в них міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності допоки не будуть створені умови для тренування вмінь і навичок культурної рефлексії. Важливе місце в системі навчання іноземних мов належить *вправам і завданням* як пріоритетним засобам досягнення цілей оволодіння змістом іншомовної освіти.

Особливістю культурологічного блоку змісту навчання, як соціокультурного, так і краєзнавчого, є те, що він уміщує не просто систему фактів про ту чи іншу культуру, а й визначає моделі комунікативної поведінки та описує систему цінностей певної культурно організованої спільноти, а відтак впливає на когнітивну, комунікативну та ціннісну сфери учня. Відповідно, система вправ і завдань має логічно співвідноситися з кожною з цих сфер. Відтак, пропонуємо таку їх типологію:

Завдання когнітивного рівня спрямовані на оволодіння сукупністю систематизованих знань про культуру. Значною мірою вони пов'язані з фактичним культурологічним матеріалом, який уміщує навчальна книга, орієнтовані на перевірку якості оволодіння ним. Ці завдання можуть мати репродуктивну, або ж ігрову та пошукову спрямованість. Також завдання цього типу налаштовують учня на пошук і представлення відомостей про рідну культуру, пояснення її особливостей на рівні фактів.

Завдання комунікативного рівня передбачають продуктивне застосування культурологічних відомостей про рідну та зарубіжну країну в процесі спілкування з обов'язковим дотриманням правил мовного етикету (лінгвосоціокультурний аспект),

прийнятого в міжкультурному контексті.

Завдання аксіологічного рівня ставлять за мету усвідомлення системи цінностей норм і правил різних культур. Вони зорієнтовані на задіювання вищих психічних і мисленнєвих процесів учня: уміння аналізувати та зіставляти факти, спиратися на абстрактне мислення, обґрунтовувати власну точку зору щодо проблематики тем, визначених навчальною програмою.

Когнітивні та комунікативні можливості учнів основної школи дають нам підстави стверджувати, що діти можуть виконувати завдання першого й другого типів, а також робити перші кроки у виконанні завдань третього типу. Запропонована типологія завдань не є строгою, а відтак, окреме завдання може бути одночасно віднесене до декількох типів.

Варто пам'ятати, що успішність виконання культурологічних завдань визначається рівнем оволодіння учнями відповідними мовними та мовленнєвими засобами вираження думок, комунікативними стратегіями (запитати, уточнити, переконати тощо), основами комунікативного етикету, умінням оперувати відомими фактами, спиратися на міжпредметні зв'язки та долучати власний досвід.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, засоби навчання, діалог культур, соціокультурний компонент, краєзнавство.

Література:

1. Пасічник О. С. Дидактичне обґрунтування краєзнавчого компонента змісту навчання іноземних мов у початковій школі. *Проблеми сучасного підручника*. Київ : Пед. думка, 2018. Вип. 20. С. 297–310.
2. Пасічник О. С. Міжкультурна компетентність як складова іншомовної комунікативної компетентності. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* : зб. тез III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Київ : Пед. думка, 2021. С. 160–165.